

nak, mégis világosan, áttekinthetően s lehetően teljességre törekedve teszi ezt: Bevezetésképen azokat a tényezőket vizsgálja, amelyekből az egyéniség összetevődik, dolgozata javarészt az egyéni eltérések lélektanának szenteli. A képzet, az emlékezet, a típusok, az akarat, a képzelet, az értelmi munkateljesítő képesség, az érzelmek, az indulat ennek a munkának főbb pontjai. Az egyéniség pszichológiájának és a kísérleti pedagógiájának nem egy érdekes fejezetét veszi tollára a szerző. Nem kíván bevezetés vagy vezérfonal lenni, hanem — mint címében is jelzi — csak egyes szempontok megjelölője. Éppen ezért egyik-másik pontnál szívesebben időzik tovább, mint pl. a típusoknál, melyek különben is kiemelkedő részei az egyéniség pszichológiájának. Ezzel szemben természetesen akad olyan részlete is ennek a kérdésnek, mely rövid négy íven nem fér el. Hogy csak a legfőbbet említsem: a tanulást, a fáradságot, melyeknek egyéni különbözőségére éppen az utolsó tíz év pszichológiája derített világosságot (G. E. Müller, Ephrussi, Lottie Steffens, Meumann, Offner).

Abban, amit nyújt, a szerző a pszichológiai alapon álló pedagógia új munkásként kedvezően mutatkozott be, mit annál inkább hangsúlyozunk, mert napjainkban veszedelmes módon szaporodik el éppen nálunk ebben a tudományágban a kontárok száma.

Vértes O. József.

J. Gros: Lakanal et l'éducation nationale. Paris, 1912. E. André Fils, éditeur. X+212 lap, 2 frank.

Nagy eseményeket, a közéletben fontos szerepet játszó egyéneket, életbevágó kérdéseket nehéz elfogulatlanul megítélni s minden túlzástól menten értékelni. Tudjuk, hogy a francia forradalmat is némelyek tetszetős és költői legendák csillogó fátylába burkolták, mások pedig a rágalom sarával fecskendezték be. Sokáig csak törzképeket festettek róla: majd szép vonásait túlozták, majd rút oldalát mutatták be nagyítva, úgy hogy igazi arculatát nem ismerhettük. A francia forradalomban szereplő alakoknak is ez volt a sorsuk. Régebbi írók, akik még benne éltek a forradalom levegőjében, túlzó dicséretekkel halmozták el e világraszóló nevezetességű mozgalom vezérembereit, valósággal édig magasztalták őket, utóbb pedig a mindent lekicsinylő kritikai irány képviselői a megvetés hangján beszéltek róluk s minden érdemet megtagadták tőlük.

Lakanal sem kerülhette el ezt a végzetet. A régibb nemzedék benne látta a forradalom nagyszerű népoktatási terveinek megtestesítését, viszont az újabb írók közönséges irodalmi szarkának igyekeztek feltüntetni. Szerzőnk a címül írt műben azt a célt tűzte maga elé, hogy mindakét végtől tartózkodva pártatlan és hű képet adjon

Lakanalnak a francia nemzeti nevelés terén kifejtett munkásságáról. Evégett iparkodik lehető pontossággal megállapítani, milyen része volt Lakanalnak a francia forradalom ama törekvéseiben, melyek a francia közoktatás minden fokának rendezését célozták.

Először is egy fejezetben röviden összefoglalja Lakanal életrajzának nevezetesebb adatait; néhány új részlettel kiegészítvén az eddig ismert adatokat. Azután áttér pedagógiai munkásságának beható és tárgyias méltatására.

Ennek során kiviláglik, hogy Lakanal, mint a konvent tagja, tevékeny részt vett a közoktatásügyi bizottság (*Comité d'instruction publique de la Convention*) munkálataiban. Rendesen ő volt az előadója, később titkára, két ízben elnöke is e bizottságnak, melyet az a demokratikus gondolat lelkesített, hogy mindenkit részletetni kell a szellemi művelődés áldásaiban. Mint a forradalomnak lelkes híve, lázas tevékenységgel dolgozott polgártársai szellemi és anyagi műveltségének fokozásán. Azonban nem írói, hanem szervező munkásságával szerzett érdemeket. Nem is volt szorosabb értelemben vett író, sem nagy gondolkodó; az elméletek nem vonzották, de annál hathatósabbnak bizonyult gyakorlati tevékenysége. Nem termelt eredeti gondolatokat, mások eszméit fűzte tovább, de nem is akart eredetinek látszani. Jelentéseket, tervezeteket készített, ezek pedig mindenkorsok ember munkájának eredményei. Azonban nem is ezek a gyakran közepes értékű és sokszor mások tollából származó jelentések biztositának nevének halhatatlanságot, hanem a közoktatásügyi bizottság tárgyalásaiban, vitáiban való részvétele, az új tervek elfogadtatása érdekében kifejtett buzgalma s az elfogadott tervek életbeléptetése, az új intézmények megszervezése, az utasítások elkészítése, a tanító személyzet megválasztása, a felügyelet, szóval a részletkérdések szabályozása.

A neveléstörténetben leginkább a Sieyès-Daunou-Lakanal-féle közoktatásügyi tervezettel kapcsolatban szokás Lakanal nevét emlegetni. Kétségtelen, hogy ennek megszerkesztésében közreműködött, ámde ez a sok modern eszmét tartalmazó tervezet mindvégig tervezet maradt, ellenben meg is valósult a köztársaságnak harmadik évében az elemi iskolák új szervezete, továbbá a francia megyék középpontjában megnyitlak s néhány évig fenn is állottak a központi iskolák (*les écoles centrales*), noha a tanítóképzés szervezésére irányult kísérlet csődöt mondott, minthogy a párisi intézmény (*école normale*) nem vált be. Azonkívül Lakanal nemcsak a szorosán vett közoktatás kérdései iránt érdeklődött, hanem szívén viselte a tudományos intézetek ügyét is. Javaslatára a fűvészkerttel kapcsolatban természetrajzi múzeumot szerveztek, fejlesztették és újjászervezték a csillagvizsgálót, gondjukba vették az akadémia, az *Institut* ügyét stb.

Lakanal tehát szervező tehetség volt: tervek megvalósítója, új intézmények életre keltője, régiek átalakítója. Azok az intézmények, melyeknek megszervezése nagyrészt az ő nevéhez kapcsolódik, részben még ma is fennállnak és virágoznak s élő tanubizonyságai megalkotójuk szervező erejének, a közművelődés szent ügye iránti nemes hevületének s lankadatlan buzgóságának. Gros lelkiismeretes és avatott kalauzolásával érdemes dolog e munkás élet mozzanatait nyomon kísérni.

(Székesfehérvár.)

Nagy József Béla.

Dr. P. Wust: Die Oberrealschule und der moderne Geist.

Leipzig, 1917, Verlag der Verbandszeitung ehemal. Realschüler Deutschlands. 127 l., 3-30 M.

A világháború alatt Németországban ismét feléledt a gimnázium és reáliskola régi harca. Bár ebben mindkét félnek része van, mi úgy látjuk, hogy a támadás a humanisták táborából indult ki, akik ezzel mintegy elhárítani igyekeztek a reáliskolának háború okozta diadalmas előtörése nyomában járó fölényt. Ez a küzdelem meglehetősen szenvedélyes irodalmat értelt. A küzdelemnek egyik higgadt és tudományos okfejtésen nyugvó nyilatkozása az előttünk levő könyv. Szerzője trieri *gimnáziumi* tanár, ami eleve fokozza érdeklődésünket és máris elfogulatlansága mellett szól. Ez valóban megnyilatkozik abban a felfogásában, amelyet a mai reáliskoláról vall. Ma még, úgymond, nem egy szemrehányás jogosult, amellyel a reáliskolát illetik (79. l.); főhibája az, hogy impressziós voltával túlhajtja a valóság eszményét és a külvilágra irányított gondolkodását nem hozza kellően összhangba a szellemi élet ősjelenségeivel (85. l.); ezért a szerző nem vállalhat közösséget azokkal, akik a mennyiségtan avagy az előnyelvek hasznossági elvének egyoldalú és szélsőséges hangoztatásával rossz hírbe keverik a reáliskolákat (119. l.). Az egész kultúra a győzelmes és a tisztelő értelem kettős fejlődési törvényén nyugszik, ezért a reáliskolának arra az új eszménységre kell törekednie, mely a viszonylagosság és lényeg kettős követelésének a természet és a történet kiengesztelésével igyekszik eleget tenni (104. l.). Ha a reáliskolának, mely mindig lépést tartott a korszellem haladásával, ez most is sikerül, akkor mintegy az új humanizmus gimnáziumává fog fejlődni, azzá az új nemzeti-középiszkolává, amelyet méltán tekinthetünk a jövő középiskolájának. Ezeket a gondolatokat fejtegeti a szerző széleskörű tudományos megalapozással, bölcséleti és művelődéstörténeti szempontból a következő fejezetekben: bölcséleti alapvetés, az új világöröm, a világ új képeinek árnyoldalai, a szellemi tudományok és az új humanizmus, haza és emberiség.